‘प्रबोध’ साप्ताहिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषाको अध्ययन

शोधार्थी

मनिषा ठकुरी

क्याम्पस क्रमाङ्क, शैक्षिक वर्ष : ९० (२०७३ । ०७४)

त्रि.वि. दर्ता नं.: ९-२-७-७२-२०१२

दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क र वर्ष : २१८००१९ (२०७४)

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका निमित्त प्रस्तुत शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

२०७८/२०२२

स्वयम् घोषणा

म शोधार्थी मनिषा ठकुरी यो घोषणा गर्दछु- प्रस्तुत शोधपत्र मेरो मौलिक अनुसन्धान हो । शोधपत्रको कुनै अंशसमेत मैले कहीँ कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको होइन । आवश्यकताअनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाई पूर्वकार्यको प्रयोग गरेकी छु । कहीँकतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबैखाले परिणामहरूको सामना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु । यस सम्बन्धमा पछि कहीँ, कतै र कुनै किसिमको उजुरबाजुर गर्ने छैन ।

शोधार्थी

मिति :

मनिषा ठकुरी

जनता बहुमुखी क्याम्पस
इटहरी, सुनसरी
स्थापित :- २०४५
(त्रिभुवन विश्वविद्यालय तथा तत्कालीन उ.मा.शि.प.बाट सम्बन्धन प्राप्त)
विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षा शास्त्र सङ्काय

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत एम.एड. दोश्रो वर्षका विद्यार्थी मनिषा ठकुरीले नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'प्रबोध साप्ताहिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषाको अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित तहका निमित्त उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति :

शोधनिर्देशक
नवीनकुमार शर्मा

कृतज्ञता ज्ञापन

'प्रबोध' साप्ताहिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषिक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी, सुनसरी शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशले प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो । सम्बन्धित क्षेत्रका विद्यार्थी, पत्रकार, आमसञ्चारसम्बन्धी चासो राख्ने व्यक्तित्व तथा आम सञ्चार अन्तर्गतको छापामाध्यमसँग सम्बन्धित सबैलाई एक सन्दर्भ सामाग्री बन्दै सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरेको छु ।

शोधकार्य आफैंमा झन्झटिलो र कठिन कार्य हो । सीमित, संक्षिप्त र सानो भएपनि आफ्नो लामो प्रयास र कठोर मिहिनेतका साथ सत्यतथ्यमा आधारित भएर तयार पारिएको यस शोधपत्र आफैंमा पूर्ण रहेको विश्वास लिएकी छु ।

यस शोधकार्यले शीर्षक चयनदेखि लिएर सिङ्गो शोधकार्य सम्पादन गर्न तथा कुशल निर्देशन र निरन्तर सहयोग गर्नुहुने मेरा शोध निर्देशक गुरू श्री नवीनकुमार शर्माज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यसै क्रममा यस चुनौतीपूर्ण कार्यलाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न रचनात्मक सहयोग गर्दै शुद्ध मन, वचन र कर्मले सरसल्लाह एवम् कुशल निर्देशन दिई समय खर्चिनु हुने आदरणीय गुरूहरू मदनराज बराल तथा उप.प्रा. तीर्थराज भट्टराईज्यूहरूप्रति म आभारी छु । आफ्नो स्थानबाट आवश्यक सहयोग गर्नुहुने जनता बहुमुखी क्याम्पस सुनसरीका सम्बन्धित सम्पूर्ण आदरणीय गुरूहरूप्रति पनि म कृतज्ञता अर्पण गर्दछु ।

विविध व्यवहारिक र आर्थिक समस्याहरूसँग मुकाविला गर्दै मेरो अध्ययनलाई यहाँसम्म ल्याउन सहयोग गर्नुहुने मेरा बुबा, आमा लगायत सम्पूर्ण परिवारजनप्रति स-गौरव हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै मेरो अनवरत शैक्षिक यात्राका अन्तिम चरणमा प्रवेश गरी यात्रालाई पूर्ण गर्न विभिन्न कोणबाट सहयोग गर्दै हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरो जीवनसाथी नरेन्द्र भण्डारीप्रति विशेष आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । साथसाथै विभिन्न सामाग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्नुहुने फुपाजु विरबहादुर खतिवडाज्यू, साथी मुना मगर, बहिनी जेनिसा ठकुरी, सुरूची ठकुरी साथै यस शोधपत्र लेखन तथा टङ्कन गरी पूर्ण स्वरूप

दिन सहयोग पुऱ्याउनुहुने ए श्री कम्प्युटर परिवारलाई हृदयदेखि धन्यवाद दिँदै अन्त्यमा आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

मनिषा ठकुरी

जनता बहुमुखी क्याम्पस

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ को पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ तयार पारिएको हो । यस शोधकार्यका लागि स्रोतका रूपमा लिइएको 'प्रबोध' साप्ताहिक पत्रिकामा प्रकाशित मिति २०७८ साउन १ देखि असोज १५ सम्मका सम्पादकीयहरूलाई नमुनाका रूपमा छनोट गरी अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत पत्रिकाको उल्लेखित मितिका सम्पादकीयलाई आधार बनाउँदै यसका बाह्य र आन्तरिक पक्ष के-कस्तो रहेको छ ? लाई समस्याका रूपमा ग्रहण गरी शीर्षक, विषयवस्तु, संरचना, शब्दभण्डार, काल, नेपाली उखान र वाक्य जस्ता विविध कोणबाट अध्ययन गर्नु यसको उद्देश्य रहेका छन् ।

पाँच अध्यायमा विभाजित यस शोधलाई शोध परिचय पूर्वकार्यको समीक्षा, अध्ययनको प्रक्रिया/विधि, व्याख्या तथा विश्लेषण र निष्कर्ष सुझाव र उपयोगिताका रूपमा दिगो राख्न पूर्णता दिइएको छ । यस अध्ययनमा सामाग्री सङ्कनलका निम्ति पुस्तकालयीय अध्ययन विधिलाई आत्मसात् गरी वर्णनात्मक तथा विश्लेषणात्मक विधि पनि अँगाल्दै शोधकार्यको व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ भने प्राथमिक स्रोतका रूपमा सम्बन्धित पत्रिकाका उल्लेखित अङ्कहरू र द्वितीयक स्रोतका रूपमा सन्दर्भित अन्य शोधपत्र, लेखरचना, पत्रपत्रिका तथा विभिन्न शब्दकोषलाई लिइएको छ ।

शीर्षक दुईदेखि सात शब्दका वाक्यहरूबाट बनेका अनुच्छेद एक रहेका र विषयवस्तुमा राजनीतिक, दृष्टिकोण र जानकारीसँग सम्बन्धित रहेका छन् । यसमा आलोचना गर्ने, सूचना दिने र भविष्यवाणी गर्ने शैलीको प्रयोग गरेको पाइन्छ । कालका आधारमा भूतकालका बयालिस र अभूतकालका दुई सय उनन्पचास वाक्यहरू रहेका, वाक्यका आधारमा एक सय बैसठी सरल वाक्य र एक सय नौ जटिल वाक्य सङ्ख्या रहेको, नेपाली उखानको अवस्थालाई हेर्दा जम्मा दुई वटा उखानको प्रयोग भएको पाइन्छ । भाषामा सबैभन्दा बढी तत्सम, त्यसपछि तद्भव र सबैभन्दा कम आगन्तुक शब्दको प्रयोग भएको पाइन्छ ।

विषयसूची

विषयवस्तु	पृष्ठसङ्ख्या

अध्याय एक - शोध परिचय

पृष्ठभूमि	१
समस्या कथन	२
अध्ययनको उद्देश्य	२
अध्ययनको औचित्य र महत्व	३
अध्ययनको परिसीमा	३
अध्ययनको रूपरेखा	४

अध्याय दुई - पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक अवधारणा

पूर्वकार्यको समीक्षा	५
पुस्तक समीक्षा	५
पूर्वकार्यको उपयोगिता	१२
सैद्धान्तिक अवधारणा	१३
सञ्चार	१३
आमसञ्चार	१४
विश्वमा आमसञ्चारको प्रारम्भ	१४
आमसञ्चारको माध्यम	१५
छापा माध्यम	१६
विद्युतीय माध्यम	१६
नेपालमा आमसञ्चार	१७
समाचारपत्र	१८
समाचारपत्रको सङ्गठन	१८
नेपालमा पत्रकारिताका थालनी	१९
सम्पादकीय	२०
सम्पादकीयको परिचय	२०
सम्पादकीय लेखनको विश्व इतिहास	२१

सम्पादकीयको अर्थ २१

सम्पादकीयको संरचना २२

सम्पादकीयको भाषा २२

सम्पादकीयको काम २३

सम्पादकीयको वर्गीकरण २३

सम्पादकीयको विशेषता २४

सम्पादकीय लेख्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू २४

सम्पादकीयमा राख्न नमिल्ने कुराहरू २५

सम्पादकीयको शीर्षक २६

सम्पादकीयको संरचना २६

सम्पादकीय विषयवस्तु २७

सम्पादकीय शैली २८

काल २८

शब्दभण्डार २९

वाक्य ३०

नेपाली उखान ३०

अध्याय तीन - अध्ययन प्रक्रिया/विधि

अध्ययनको ढाँचा ३१

जनसङ्ख्या र नमुना ३१

नमुना छनोट प्रक्रिया ३१

तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन ३२

प्राथमिक स्रोत ३२

द्वितीयक स्रोत ३२

तथ्याङ्क सङ्कलनका प्रक्रिया ३२

तथ्याङ्कको विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया ३२

अध्याय चार - व्याख्या र विश्लेषण

सम्पादकीयका बाह्य पक्षको अध्ययन ३३

सम्पादकीयको शीर्षक ३३

सम्पादकीयको संरचना ३४
सम्पादकीयको विषयवस्तु ३५
सम्पादकीयको शैली ३६
सम्पादकीयको आन्तरिक पक्षको अध्ययन ३६
काल ३७
वाक्य ३९
नेपाली उखान ४२
स्रोतका आधारमा शब्दभण्डार ४२

अध्याय पाँच - निष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिता

निष्कर्ष ४५
सुझावहरू ४६
उपयोगिता ४७
नीतिगत तह ४७
प्रयोग तह ४७
भावी अनुसन्धानका सम्भाव्य शीर्षकहरू ४८
सन्दर्भसूची ४९
व्यक्तिगत विवरण ५१
परिशिष्ट

तालिका

पृष्ठसङ्ख्या

तालिका नं. १	सम्पादकीयको संरचनाको आधारमा वर्गीकरण	३५
तालिका नं. २	सम्पादकीयको विषयवस्तुको आधारमा वर्गीकरण	३५
तालिका नं. ३	सम्पादकीयको शैलीको आधारमा वर्गीकरण	३६
तालिका नं. ४	प्रत्येक महिनाको कालको आधारमा वर्गीकरण	३७
तालिका नं. ५	कालको आधारमा वाक्यको वर्गीकरण	३८
तालिका नं. ६	प्रत्येक सम्पादकीयमा प्रयुक्त वाक्यको वर्गीकरण	३९
तालिका नं. ७	वाक्यको वर्गीकरण	४०
तालिका नं. ८	प्रत्येक अङ्कको शब्दभण्डार वर्गीकरण	४२
तालिका नं. ९	स्रोतका आधारमा शब्दभण्डारको वर्गीकरण	४३
तालिका नं. १०	सम्पादकीयमा भएका तत्सम्, तद्भव र आगन्तुक शब्दको सूची	४४